

**Midtsemesterprøve i FY8307/3404/TFY18 RELATIVISTISK
KVANTEMekanikk**

Torsdag 13. oktober 2005

10:15–12:00

Tillatte hjelpemidler: Vanlig kalkulator

K. Rottman: *Matematisk formelsamling* eller tilsvarende

Skriv *studentnummeret* ditt på hvert ark av oppgavesettet.

Dette oppgavesettet er på 3 sider.

Oppgave 1.

En fri feltteori er definert ved Lagrangetettheten

$$\begin{aligned} \mathcal{L} = & \frac{1}{2} \partial_\mu \varphi_1 \partial^\mu \varphi_1 + \frac{1}{2} \partial_\mu \varphi_2 \partial^\mu \varphi_2 - \frac{1}{2} M^2 \varphi_1 \varphi_1 - \frac{1}{2} M^2 \varphi_2 \varphi_2 - \Delta^2 \varphi_1 \varphi_2 \\ & - \frac{1}{4} F_{\mu\nu} F^{\mu\nu} + \bar{\psi} (i\gamma^\mu \partial_\mu - m_f) \psi, \end{aligned} \quad (1)$$

der φ_1 og φ_2 er relle Klein-Gordon felter, $F^{\mu\nu} = \partial^\nu A^\mu - \partial^\mu A^\nu$ er den elektromagnetiske felttensoren, og ψ er et Dirac-felt.

I denne modellen er de kanonisk konjugerte impulstettheten til feltene A^0 og A^i gitt som

A.	$(\Pi_{A^0}, \Pi_{A^i}) = (\dot{A}^0, \dot{A}^i)$	☐
B.	$(\Pi_{A^0}, \Pi_{A^i}) = (-\dot{A}^0, \dot{A}^i)$	☐
C.	$(\Pi_{A^0}, \Pi_{A^i}) = (0, \dot{A}^i + \partial_i A^0)$	☐
D.	$(\Pi_{A^0}, \Pi_{A^i}) = (0, -\dot{A}^i)$	☐
E.	$(\Pi_{A^0}, \Pi_{A^i}) = (\dot{A}^0 + \partial_i A^i, -\dot{A}^0 - \partial_i A^0)$	☐

Oppgave 2.

Bruk Lagrangetettheten (1) til å skrive ned bevegelsesligningene for φ_1 og φ_2 .

Oppgave 3.

I modellen definert ved Lagrangetettheten (1) er det formelle uttrykket for vakuumforventningsverdien av energimpulstensoren lik $\langle \Omega | T^{\mu\nu} | \Omega \rangle = \Lambda \eta^{\mu\nu}$, der

A.	$\Lambda = \frac{1}{2} \int \frac{d^3 p}{(2\pi)^3} \left[2 p + \sqrt{p^2 + M^2 - \Delta^2} + \sqrt{p^2 + M^2 + \Delta^2} - 4\sqrt{p^2 + m_f^2} \right]$	☐
B.	$\Lambda = \frac{1}{2} \int \frac{d^3 p}{(2\pi)^3} \left[2 p + 2\sqrt{p^2 + M^2} + 2\sqrt{p^2 + m_f^2} \right]$	☐
C.	$\Lambda = \frac{1}{2} \int \frac{d^3 p}{(2\pi)^3} \left[2 p + 2\sqrt{p^2 + M^2} + \sqrt{p^2 + \Delta^2} - 4\sqrt{p^2 + m_f^2} \right]$	☐
D.	$\Lambda = \frac{1}{2} \int \frac{d^3 p}{(2\pi)^3} \left[p + \sqrt{p^2 + M^2 + \Delta^2} + \sqrt{p^2 + M^2 - \Delta^2} + \sqrt{p^2 + m_f^2} \right]$	☐
E.	$\Lambda = \frac{1}{2} \int \frac{d^3 p}{(2\pi)^3} \left[p + 2\sqrt{p^2 + M^2} + \sqrt{p^2 + \Delta^2} - \sqrt{p^2 + m_f^2} \right]$	☐

Oppgave 4.

Basert på ren dimensjonsanalyse vil man (i naturlige) enheter anta at Λ er av størrelsesorden $500 \text{ TeV}^4 = 5 \cdot 10^{14} \text{ TeV}^4$. Omregnet til SI-enheter svarer dette til en massetetthet på

- A. $\varepsilon \approx 5 \cdot 10^{14} \text{ kg/m}^3$ ☐
- B. $\varepsilon \approx 10^{25} \text{ kg/m}^3$ ☐
- C. $\varepsilon \approx 5 \cdot 10^{33} \text{ kg/m}^3$ ☐
- D. $\varepsilon \approx 10^{30} \text{ kg/m}^3$ ☐
- E. $\varepsilon \approx 10^{35} \text{ kg/m}^3$ ☐

Oppgitt: Lyshastigheten $c = 299\,792\,458 \text{ m/s}$, Planck's konstant $\hbar = 1.055 \cdot 10^{-34} \text{ kg m}^2/\text{s}$, positronladningen $e = 1.602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$.

Oppgave 5.

Anta at fermionfeltet i (1) kan utvikles i egenmoder som

$$\psi(x) = \sum_{\mathbf{p}, r} c_r(\mathbf{p}) u_r(\mathbf{p}) e^{-ipx} + d_r^\dagger(\mathbf{p}) u_r(\mathbf{p}) e^{ipx} \quad (2)$$

$c_r(\mathbf{p})$, $(d_r^\dagger(\mathbf{p}))$ er annihilasjonsoperatører (kreasjons-operatorer) for partiklene (antipartiklene) i modellen, og la $|\Omega\rangle$ være vakuumtilstanden for denne modellen. Marker hvilke av vakuumforventningsverdiene nedenfor som er null

- A. $\langle \Omega | \psi(x) \psi(y) | \Omega \rangle$ ☐
- B. $\langle \Omega | \psi(x) \bar{\psi}(y) | \Omega \rangle$ ☐
- C. $\langle \Omega | \psi(x) c_r^\dagger(\mathbf{p}) | \Omega \rangle$ ☐
- D. $\langle \Omega | c_r^\dagger(\mathbf{p}) \psi(x) | \Omega \rangle$ ☐
- E. $\langle \Omega | \psi(x)^\dagger c_r^\dagger(\mathbf{p}) | \Omega \rangle$ ☐

Oppgave 6.

Diracligningen

$$[i(\gamma^0 \partial_0 + \boldsymbol{\gamma} \cdot \boldsymbol{\nabla}) - m] \psi(x^0, \mathbf{x}) = 0$$

er invariant under rominversjon (paritets-transformasjon), $\mathbf{x} \rightarrow -\mathbf{x}$. Dvs. at hvis $\psi(x^0, \mathbf{x})$ løser Diracligningen så gjør også $\psi_P(x^0, \mathbf{x})$ det, når

- A. $\psi_P(x^0, \mathbf{x}) = \psi(x^0, -\mathbf{x})$ ☐
- B. $\psi_P(x^0, \mathbf{x}) = \gamma^0 \psi(x^0, -\mathbf{x})$ ☐
- C. $\psi_P(x^0, \mathbf{x}) = i\gamma^2 \psi^*(x^0, -\mathbf{x})$ ☐
- D. $\psi_P(x^0, \mathbf{x}) = \gamma^1 \gamma^3 \psi^*(x^0, -\mathbf{x})$ ☐
- E. $\psi_P(x^0, \mathbf{x}) = \psi^*(-x^0, -\mathbf{x})$ ☐

Oppgave 7.

Beregn sporet $T \equiv \text{Tr} \{ \gamma^\mu \gamma^\nu \gamma^\lambda \gamma_\mu \gamma_\nu \gamma_\lambda \}$.

Oppgave 8.

La $\mathcal{T}$ være tidsordningsoperatoren og $\psi(x)$, $\bar{\psi}(x)$ et kvantisert Diracfelt. Da gjelder (i naturlige enheter, dvs. når $\hbar = c = 1$)

A.	$\mathcal{T} \{ \psi(x) \bar{\psi}(y) \} = \mathcal{T} \{ \bar{\psi}(y) \psi(x) \}$	☐
B.	$\mathcal{T} \{ \psi(x) \bar{\psi}(y) \} = \mathcal{T} \{ \bar{\psi}(y) \psi(x) \} + iS_F(x-y)$	☐
C.	$\mathcal{T} \{ \psi(x) \bar{\psi}(y) \} = \mathcal{T} \{ \bar{\psi}(y) \psi(x) \} - iS_F(x-y)$	☐
D.	$\mathcal{T} \{ \psi(x) \bar{\psi}(y) \} = -\mathcal{T} \{ \bar{\psi}(y) \psi(x) \}$	☐
E.	$\mathcal{T} \{ \psi(x) \bar{\psi}(y) \} = -\mathcal{T} \{ \bar{\psi}(y) \psi(x) \} - iS_F(x-y)$	☐

der $S_F(x-y)$ er Feynmans propagator for Dirac-partikler.

Oppgave 9.

Feynmans propagator for et reellt Klein-Gordon felt $\varphi(x)$ er definert ved ligningen

$$i\Delta_F(x-y) = \langle \Omega | \mathcal{T} \{ \varphi(x) \varphi(y) \} | \Omega \rangle.$$

For et fritt felt med masse M kan denne propagatoren representeres ved Fourier-integralet (i naturlige enheter)

A.	$i\Delta_F(x-y) = \int \frac{d^4p}{(2\pi)^4} \frac{-i\eta^{\mu\nu}}{p^2 - M^2 + i\epsilon} e^{-ip(x-y)}$	☐
B.	$i\Delta_F(x-y) = \int \frac{d^4p}{(2\pi)^4} \frac{i}{p^2 - M^2 + i\epsilon} e^{-ip(x-y)}$	☐
C.	$i\Delta_F(x-y) = \int \frac{d^4p}{(2\pi)^4} \frac{-i}{p^2 - M^2 - i\epsilon} e^{-ip(x-y)}$	☐
D.	$i\Delta_F(x-y) = \int \frac{d^4p}{(2\pi)^4} \frac{i(\not{p} + M)}{p^2 - M^2 - i\epsilon} e^{-ip(x-y)}$	☐
E.	$i\Delta_F(x-y) = \int \frac{d^4p}{(2\pi)^4} \frac{i\eta^{\mu\nu}}{p^2 - i\epsilon} e^{-ip(x-y)}$	☐

Oppgave 10.

La $\varphi_1(x)$ være feltet definert i Lagrangetettheten (1).

Finn uttrykket for $\langle \Omega | \mathcal{T} \{ \varphi_1(x) \varphi_1(y) \} | \Omega \rangle$ i denne modellen.